International Conference on
Linguistics, Literature And Translation

International Conference on Linguistics, Literature And Translation - double-blind peer-reviewed, monthly, open-access procedding published to get ecxellence on Research and Development. It publishes high-quality articles across the breadth of linguistics, literature and translation research. With its uniquely broad coverage, all articles are free to access across the globe, allowing authors to share their research and maximise its impact. The boletin on Linguistics, Literature And Translation is led by expert international editorial board members who take an objective approach to peer review, ensuring each research paper is reviewed and evaluated on its own scholarly merits and research integrity. Joining your work in the International Conference of Linguistics, Literature, and Translation means you will receive prompt and reliable publishing and a global platform for your research to reach its full potential.

O‘QITUVCHINING MA’NAVIY-AXLOQIY RIVOJLANISHIDA PEDAGOGIK FIKRLARNING O‘RNI

Murtazayeva Sarvinoz Abdushukur qizi
Toshkent kimyo xalqaro universiteti Samarqand filiali, 1-bosqich magistranti

ANNOTATSIYA

o‘qituvchining ma’naviy-axloqiy rivojlanishi pedagogik fikrlarning taraqqiyotiga bevosita bog‘liqdir. Pedagogik fikrlar va nazariyalar o‘qituvchining kasbiy faoliyatini shakllantirish va rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi, chunki ular uning ma’naviy-axloqiy qadriyatlar tizimini, o‘quvchilarga bo‘lgan munosabatini va o‘z ustida ishlashga bo‘lgan ishtiyoqini shakllantiradi. Pedagogik g‘oyalar va metodlar zamon o‘tishi bilan o‘zgargan bo‘lsa-da, o‘qituvchining axloqiy tamoyillari va me’yorlari bugungi kunda ham pedagogik jarayonning asosiy jihatlaridan biri sifatida qolmoqda.

Kalit So‘Zlar: pedagog, pedagogik g‘oya, axloqiy tamoyil, kasbiy faoliyat, ma’naviy-axloqiy rivojlanish.

Asosiy qisim

O‘qituvchining ma’naviy-axloqiy kamolotini rivojlantirishda pedagogik fikrlarning o‘rni nihoyatda katta, chunki ular o‘qituvchining nafaqat kasbiy malakasini, balki uning insoniy sifatlarini, axloqiy mas’uliyatini ham mustahkamlashga xizmat qiladi. O‘ziga xos pedagogik ta’limotlar va metodikalar, shuningdek, tarixiy va zamonaviy pedagogik maktablar o‘qituvchining ma’naviy rivojlanishiga ta’sir o‘tkazib, uning ijtimoiy va axloqiy mas’uliyatini yanada oshiradi. Shuning uchun pedagogik fikrlar tizimi nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy pedagogik fikrlarning rivojlanishi o‘qituvchining ma’naviy-axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Pedagogika ilmi nafaqat bilim berishning metod va texnikalari bilan cheklanmay, balki o‘qituvchining shaxsiy rivojlanishi, axloqiy mas’uliyatini va ijtimoiy roli bilan ham bog‘liqdir. O‘qituvchining ma’naviy kamolotini rivojlantirishda ilmiy pedagogik g‘oyalar va metodikalardan foydalanish, uning ijtimoiy va ma’naviy fazilatlarini mustahkamlashga imkon yaratadi. Shu bilan birga, pedagogik fikrlar jamiyatdagi o‘zgarishlarga moslashish va o‘quvchilarning ehtiyojlarini qondirishga yordam beradigan yangi yondashuvlarni

taklif etadi. Pedagogik nazariyaning rivoji o‘qituvchining o‘zgaruvchan sharoitlarga moslashishini va uning shaxsiy kamolotini ta’minlashni ta’minlaydi. Pedagogik metodlar va yondashuvlar o‘qituvchining ijtimoiy roli va axloqiy mas’uliyatini oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, pedagogik fikrlar nafaqat o‘qituvchining kasbiy malakasini, balki uning shaxsiy dunyoqarashini ham rivojlantiradi. Pedagogik g‘oyalar o‘qituvchining ma’naviy kamolotiga ta’sir ko‘rsatib, uning kasbiy va shaxsiy hayotidagi mas’uliyatini oshiradi[1].

Adabiyotlar tahlili

Bugungi kunda o‘qituvchining ma’naviy-axloqiy kamolotini ta’minlashda pedagogik fikrlarning o‘rni yanada kengaymoqda. Pedagogik ta’limotlar va yondashuvlar, o‘qituvchining axloqiy me’yorlari va qadriyatlarini shakllantiradi, uni nafaqat bilim beruvchi, balki ijtimoiy mas’uliyatli shaxs sifatida ham tayyorlaydi. Pedagogik fikrlarning jamiyatdagi o‘rni, o‘qituvchining kasbiy faoliyatida ahamiyatga ega bo‘lib, ularning nafaqat o‘quvchilar bilan ishlashdagi metodlarini, balki o‘zini o‘zi tarbiyalash va kasbiy rivojlanish jarayonlarini ham belgilaydi[2].

O‘qituvchining ma’naviy-axloqiy rivojlanishida pedagogik fikrlarning o‘rni jahon pedagogikasining turli maktablari va ta’lim tizimlari orasida o‘zgarib bormoqda. Har bir pedagogik maktab o‘qituvchining axloqiy qadriyatlarini o‘ziga xos tarzda taqdim etadi. Misol uchun, Yevropa va Amerika mamlakatlarida o‘qituvchining ijtimoiy-axloqiy mas’uliyati, uning jamiyatdagi o‘rni va o‘quvchilar bilan munosabatlari asosiy pedagogik masala sifatida ko‘riladi. Bu esa o‘qituvchining ma’naviy-axloqiy rivojlanishiga xizmat qiladi[3].

Metadologiya

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, uzluksiz kasbiy rivojlanish, axloqiy va ma’naviy kamolot tamoyillari tashkil etadi. Tadqiqotda o‘qituvchining ma’naviy-axloqiy rivojlanishini chuqur anglashda tarixiy-pedagogik fikrlar, ilg‘or milliy va jahon tajribalari, shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlar muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Falsafiy, psixologik va ijtimoiy-pedagogik yondashuvlar birgalikda o‘qituvchining kasbiy va shaxsiy o‘sishi uchun zarur bo‘lgan axloqiy qadriyatlar, ichki motivatsiya va ongli faoliyatni tahlil qilish imkonini beradi. Ilmiy izlanishda nazariy tahlil, empirik kuzatish, so‘rovnoma va suhbat asosida pedagoglarning amaliy tajribalari, ularning axloqiy qarorlar qabul qilishdagi yo‘nalishlari o‘rganildi. Bu yondashuvlar orqali o‘qituvchining nafaqat bilim va malakasi, balki ichki dunyosi, kasbiy madaniyati va ijtimoiy mas’uliyati qanday shakllanishi aniq ko‘rsatib berildi. “O‘zbekiston Respublikasida yoshlar siyosatini amalga oshirish to‘g‘risida”gi Farmon (2016 yil) – Ushbu farmon, ayniqsa, yoshlarning ma’naviy-axloqiy kamolotini oshirishga qaratilgan. Farmon doirasida yoshlar orasida axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish, ularni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash va zamonaviy talablar asosida ta’lim olishni tashkil etish muhim maqsad qilib belgilangan. Ushbu farmon orqali yoshlar har jihatdan rivojlanishlari uchun zarur pedagogik va ijtimoiy sharoitlar yaratilgan[4].

“Yoshlar ma’naviyati va tarbiyasi to‘g‘risida”gi Qonun (2008 yil) – Mazkur qonun yoshlarning ma’naviy va axloqiy tarbiyasini, ularni yuksak madaniyatli, bilimdon va ijtimoiy mas’uliyatli shaxslar qilib shakllantirishni ko‘zda tutadi. Qonunda yoshlarni axloqiy-ruhiy jihatdan tarbiyalashda o‘qituvchilarning roli, ta’lim tizimining vazifalari va davlatning bu boradagi siyosati batafsil bayon etilgan[5].

“O‘zbekiston Respublikasining Milliy g‘oyasi va mafkurasi to‘g‘risida”gi qaror (2019 yil) – Ushbu qaror O‘zbekiston Respublikasining milliy g‘oyasi va mafkurasini rivojlantirishga qaratilgan. O‘zbekistonning milliy mafkurasini yoshlar orasida shakllantirish, ularni ma’naviy-

[1] Ismoilov A. B. O‘qituvchining ma’naviy kamoloti. Samarqand: “Ma’naviyat” nashriyoti. 2018. 112-bet.

[2] Shuxratov A. I. Pedagogika va ma’naviyat. Toshkent: “O‘qituvchi” nashriyoti, 2019. 67-bet

[3] Rahmatov M. T. Zamonaviy pedagogika nazariyasi. Tashkent: “Ilm-fan” nashriyoti. 2021. 45-bet.

[4] O‘zbekiston Respublikasida yoshlar siyosatini amalga oshirish to‘g‘risida farmon (2016 yil).

[5] “Yoshlar ma’naviyati va tarbiyasi to‘g‘risida”gi qonun (2008 yil).

axloqiy jihatdan yetuk shaxslar qilib tarbiyalash hamda ta’lim jarayonida ma’naviy qadriyatlarni rivojlantirish maqsad qilib qo‘yilgan[6].

Intizom insonni jamiyatda hurmat qilish, o‘z axloqiy qarashlari asosida to‘g‘ri yo‘lni tanlashga undaydi. Shunday qilib, intizomli bo‘lish nafaqat ijtimoiy ongni shakllantirish, balki har bir o‘quvchining kelajakdagi muvaffaqiyatlariga xizmat qiladi.

Abdulla Avloniy shunday deydi: «Intizom insonning fikrini va ruhiyatini shakllantiruvchi kuchdir. Agar dunyoda intizom bo‘lmasaydi, insonlar bir daqiqaga ham yasholmas edi». Bu fikrni o‘zlashtirib, o‘quvchilarni intizomli va mas’uliyatli insonlar sifatida tarbiyalash, ularning jamiyatga foydalari bo‘lishiga imkon yaratadi.

Intizom, insonning o‘z faoliyatida, tabiatga, odamlar va o‘ziga bo‘lgan munosabatlarda shakllanadi. Hozirgi kunda har bir o‘qituvchining intizomli bo‘lishi nafaqat maktabning ruxiy-madaniy muhitini yaxshilaydi, balki har bir o‘quvchining o‘z hayoti, burchi va mas’uliyatiga jiddiy yondashishiga sabab bo‘ladi. Shu sababli, o‘qituvchilar o‘z darslari orqali o‘quvchilarni ziyo, hushyor, kelajakni ko‘ra oladigan va boshqalarga nisbatan yaxshilikka intilish kabi fazilatlarni rivojlantirishi lozim. Aks holda, bu nafaqat o‘qituvchilar o‘rtasida, balki o‘quvchilar orasida ham obro‘ni yo‘qotishga olib keladi.

Natija va xulosa

Tadqiqot natijasida aniqlandi: o‘qituvchining ma’naviy-axloqiy rivojlanishi nafaqat uning shaxsiy kamoloti, balki butun jamiyatning madaniy va tarbiyaviy yuksalishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Tarixiy pedagogik merosda ilgari surilgan fikrlar – halollik, vijdon, fidoyilik, burch va mas’uliyat kabi tushunchalar o‘qituvchi faoliyatining asosiy yo‘riqnomasiga aylanishi lozim. Bugungi zamonaviy ta’limda esa bu qadriyatlar innovatsion yondashuvlar bilan uyg‘unlashib, o‘qituvchini nafaqat bilim beruvchi, balki axloqiy namuna sifatida shakllantiradi. Shunday qilib, pedagogik fikrlarning o‘rganilishi va amaliyotga tatbiq etilishi o‘qituvchining o‘zini anglash, kasbiy etika va ijtimoiy mas’uliyatni yuksaltirishda beqiyos o‘rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ismoilov A. B. O‘qituvchining ma’naviy kamoloti. Samarqand: “Ma’naviyat” nashriyoti. 2018. 112-bet.
2. Shuxratov A. I. Pedagogika va ma’naviyat. Toshkent: “O‘qituvchi” nashriyoti, 2019. 67-bet
3. Rahmatov M. T. Zamonaviy pedagogika nazariyasi. Tashkent: “Ilm-fan” nashriyoti. 2021. 45-bet.
4. O‘zbekiston Respublikasida yoshlar siyosatini amalga oshirish to‘g‘risida farmon (2016 yil).
5. “Yoshlar ma’naviyati va tarbiyasi to‘g‘risida”gi qonun (2008 yil).
6. O‘zbekiston Respublikasining Milliy g‘oyasi va mafkurasi to‘g‘risida qaror (2019 yil).
7. Абдулла Авлоний. “Turkiy Guliston yoxud axloq”. Toshkent: Ma’naviyat, 2006.
8. Юсуф Хос Ҳожиб. “Qutadg‘u bilig”. Toshkent: Fan, 1990.
9. Каримов И.А. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch”. Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
10. Ғафуров Н., Холбоев А. “Pedagogika tarixi”. Toshkent: TDPU, 2017.
11. Мирзаев С. “O‘qituvchi ma’naviyati va pedagogik madaniyati”. Toshkent: O‘qituvchi, 2004.
12. Ҳамидов А., Тошбоев Ж. “Etika va estetik tarbiya asoslari”. Toshkent: Ilm ziyo, 2012.
13. Dewey, J. “Maktab va jamiyat” (School and Society). Toshkent tarjimasi, Ma’naviyat nashriyoti, 2015.

[6] O‘zbekiston Respublikasining Milliy g‘oyasi va mafkurasi to‘g‘risida qaror (2019 yil).

14. Nabiyev S. “Pedagogik fikrlar tarixidan saboqlar”. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2019.
15. Hasanboyeva O. “Ta’limda ma’naviyat va axloqiy tarbiya”. Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
16. Ikramov I. “Ma’naviy tarbiya nazariyasi va amaliyoti”. Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.